Ekonomiska scenarier i coronakrisen

Tidigare kriser, konkursrisker och företagens enkätsvar

Osäkerheten är större än någonsin om hur den ekonomiska utvecklingen kommer att bli. Detta PM beskriver tre tentativa scenarier över den ekonomiska utvecklingen och sammanfattar några lärdomar från de senaste decenniernas ekonomiska kriser i den svenska ekonomin. Avslutningsvis sammanfattas de enkätfrågor som hittills har ställts till Svenskt Näringslivs medlemsföretag. I detta avsnitt analyseras även konkursriskerna i det svenska näringslivet.

Coronakrisen är inte lik tidigare kriser. Nedstängningen av samhället orsakar stora problem för annars livskraftiga och lönsamma företag och branscher. Förändringen har skett nästan över en natt. Företag som i januari planerade att investera och expandera sin verksamhet har nu bara någon månad senare tvingats permittera sin personal, varsla och i vissa fall lämna in konkursansökan.

Problemen blir särskilt stora för små företag med sämre tillgång till krediter. I avsaknad av intäkter klarar många företag inte att betala löner, sociala avgifter och fasta kostnader i form av hyror och leasingavgifter. Regeringen har sjösatt omfattande åtgärdsprogram för att mildra företagens kostnader. De hittills aviserade åtgärderna är otillräckliga för att förhindra konkurser för företag i särskilt utsatta branscher. Varslen har redan stigit snabbare än någonsin tidigare och vår analys av konkursrisker visar att företagskonkurserna riskerar att mångdubblas framöver.

Det tar tid att skapa livskraftiga företag. De senaste månadernas kris har gjort att många företag gått omkull. Detta trots de åtgärder regeringen infört. Blir nedstängningarna varaktiga kommer fler företag att gå omkull med fler människor som tvingas ut i arbetslöshet. Tidigare kriser visar att det tar tid att trycka tillbaka arbetslösheten efter en akut kris. Långvarig arbetslöshet är kostsamt både för individen och samhället i stort.

Det är därför viktigt att sunda och livskraftiga företag förmår övervintra denna kris så att långvariga effekter på ekonomin kan undvikas. Regeringen har gjort mycket för att mildra effekterna för företagen men mer måste till om vi ska kunna undvika en djupare nedgång i ekonomin.

De svenska statsfinanserna är välskötta och statsskulden är låg ur ett internationellt perspektiv (se diagram 1). Det är riktigt att regeringen inte bör bränna allt krut i detta fortfarande initiala skede av krisen. Det går dock att öka skulden mer än vad regeringen har i sitt huvudscenario utan att äventyra förtroendet för svensk ekonomi. Genom att hjälpa fler företag idag kan massarbetslös förhoppningsvis undvikas. Gör man inte det blir arbetslösheten förmodligen högre med större kostnader för samhället på sikt.

Svenskt Näringsliv har tidigare kommit med förslag på hur kostnader kan lyftas från företagen, delvis med hänvisning till den danska modellen. I en analys av konkursrisker i näringslivet visas hur en sådan modell kan påverka överlevnadsförmågan hos företagen.

Diagram 1 Offentlig skuldsättning, Maastrichtskuld, procent av BNP, tredje kvartalet 2019

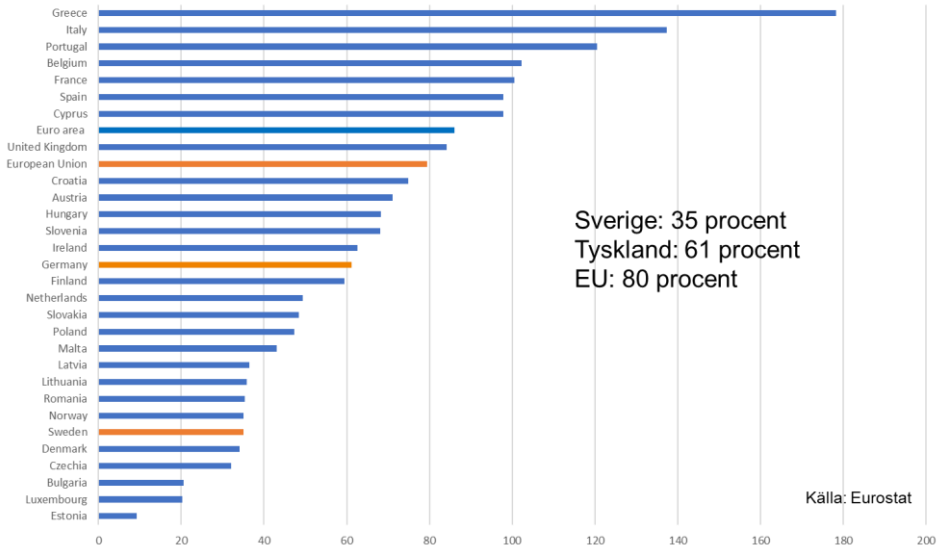

Scenarier för den ekonomiska utvecklingen i coronakrisens spår

Det cirkulerar många siffror på vad pandemin orsakar i termer av nedgång i ekonomisk aktivitet och uppgång i arbetslöshet. Det rör sig inte om sedvanliga prognoser grundade på hur ekonomiska data utvecklat sig. De flesta data över den ekonomiska utvecklingen kommer med någon eller några månaders eftersläpning. Därför har vi fortfarande mycket få datapunkter som beskriver den ekonomiska utvecklingen under mars och april. De scenarier som Svenskt Näringsliv presenterade den 7 april och som beskrivs nedan är av denna anledning endast att se som schematiska beskrivningar av vad som kan komma att inträffa. Scenarierna ger ändå en fingervisning om allvaret i situationen och att det närmaste året förmodligen kommer att innebära den värsta ekonomiska utvecklingen på nästan ett sekel.

De ekonomiska effekterna av coronakrisen beror huvudsakligen på följande tre drivkrafter:

a) Epidemins utveckling
b) Staters respons i termer av nedstängning
c) Stimulanspaket

Dessa tre drivkrafter till den kommande ekonomiska utvecklingen är inte oberoende av varandra. Ett förvärrat epidemiologiskt förlopp leder sannolikt till större nedstängningar av världens ekonomier, som i sin tur tvingar fram ytterligare stimulanspaket. För att skapa sig en bild av kommande utveckling är det därmed först och främst virusspridningen som behöver bedömas. Först därefter går det att skapa sig en uppfattning om hur länder agerar i olika scenarier och vad de sammantagna effekterna på ekonomin kan tänkas bli.

Det går heller inte att bedöma svensk tillväxt endast utifrån hur Sverige agerar i krisen. Ett litet och omvärldsberoende land påverkas i hög utsträckning av utvecklingen i andra länder och på globala marknader. Hur världen hanterar epidemin och vilka ekonomiska stimulanser som genomförs i den globala ekonomin är därmed avgörande för svensk tillväxt. Internationella åtgärder är förmodligen minst lika viktiga för den svenska utvecklingen som svenska stimulanspaket, åtminstone på sikt.

För att kunna siffersätta den realekonomiska utvecklingen i olika scenarier behövs antaganden om hur drivkrafterna ovan utvecklar sig. De flesta epidemiologer och virusforskare är överens om att epidemin kommer att kunna kontrolleras eller förmås att försvinna helt. Flockimmunitet och/eller ett vaccin kan

göra att världen kan börja återgå till det normala. Osäkerheten om när i tiden detta sker är däremot stor. Självfallet är graden av nedstängning en funktion av hur allvarlig virusspridningen blir. Ingen vet i dagsläget hur och i vilken hastighet länder kommer starta igång sina ekonomier. Det är fullt möjligt att en för snabb återgång kan göra att virusspridningen får ny fart, medan en för långsam återgång bidrar till högre ekonomisk skada, fler konkurser och högre arbetslöshet.

Hur länder väljer att stötta företag och arbetstagare har självfallet stor betydelse för hur djupt det ekonomiska fallet blir. Nivån på stimulanspaketen beror i hög utsträckning av hur mycket ekonomisk skada som nedstängningarna orsakar. Således är graden av stimulanspaket beroende av hur långvarig nedstängningen av våra samhällen blir. Oavsett utfall på epidemin och nedstängningarna kommer stimulanserna vara mycket stora ur ett historiskt perspektiv.

Scenarierna

För att illustrera hur olika typer av virusspridning och nedstängningar påverkar svensk ekonomi har tre scenarier tagits fram. I termer av tillväxtbanor är de att betrakta som V-, W- respektive U-scenarier.

1. Optimistiskt scenario, V
2. Scenario med en andra våg av smittspridning, W
3. Scenario med inhemsk återhämtning men med en utdragen kris i global ekonomi och utrikeshandel, U

Inga sannolikheter fästs vid de olika scenarierna. De syftar endast till att åskådliggöra den rådande osäkerheten och ge en bild av hur allvarligt läget kan komma att bli. Det bör dock noteras att de scenarier och bedömningar som gjordes av många bedömare i ett tidigt skede av krisen snabbt blev överspelade. De worst-case scenarier många målade upp tidigare har nu snarare blivit att betrakta som huvudscenarier, eller rent av alltför optimistiska bedömningar. Tillväxtbedömningarna i de olika scenarierna sammanfattas i tabellen nedan och bygger på oförändrad politik.[1]

Tabell 1 Årlig procentuell BNP-tillväxt i de tre olika scenarierna

	2020	2021
V-scenario	-5 %	8 %
W-scenario	-9 %	2 %
U-scenario	-11 %	-2 %

Källa: Svenskt Näringsliv.

V-scenario

I det första, mest optimistiska, scenariot räknar vi med att smittspridningen är under kontroll kring halvårsskiftet 2020 (se figur 1). Ekonomin återgår relativt snabbt till normal aktivitet och under andra halvåret hämtar ekonomin tillbaka mycket av tillväxtfallet som stilleståndet orsakade. Trots detta har vårens varsel gjort att arbetslösheten ökat till runt 10 procent och kvarstår på höga nivåer under hela 2021. Företag och organisationer är fortsatt tvekande till att återanställa och investera i framtiden. Möjligheterna att effektivt kunna smittspåra de fåtal nya fall som uppkommer under början av hösten gör dock att framtidstron relativt snabbt återvänder och 2021 växer ekonomin på nytt. Tillväxten bedöms i detta scenario bli -5 procent 2020 och 8 procent 2021 (se tabell 1). När ekonomin faller sjunker sysselsättningen och arbetslösheten ökar. Under hösten toppar arbetslösheten på ca 10 procent för att sedan gradvis falla tillbaka när ekonomin har återgått till mer av ett normalläge. Då ett

[1] Bedömningar baserade på oförändrad politik åskådliggör hur utvecklingen kan komma att bli om inte nya stimulanser genomförs. Sådana prognoser görs av exempelvis regeringen där främst beslutad politik tas med i beräkningarna över den ekonomiska utvecklingen.

vaccin redan finns på plats under första halvan av 2021 har världen kommit ut ur krisen på ett snabbt sätt men med betydligt högre skuldnivåer. Centralbankernas enorma lättnader bidrar till ett rally på börser och finansmarknader, som även sipprar ner till realekonomin med större möjligheter för företag och länder att finansiera återstartandet av verksamheter och ekonomier.

Detta V-scenario bör betraktas som ett mycket optimistiskt scenario. Redan under 2021 är Sverige och stora delar av världen tillbaka på samma tillväxtbana som innan krisen slog till. V-formade scenarier har också varit de vanligast förekommande scenarierna sedan krisen slog till, om än med olika varianter på tillväxtprofiler. Idag krävs sannolikt ytterligare statliga satsningar från flertalet av världens länder för att så lite produktionskapacitet som möjligt ska slås ut innan återhämtningen är här.

Figur 1 Optimistiskt scenario, V

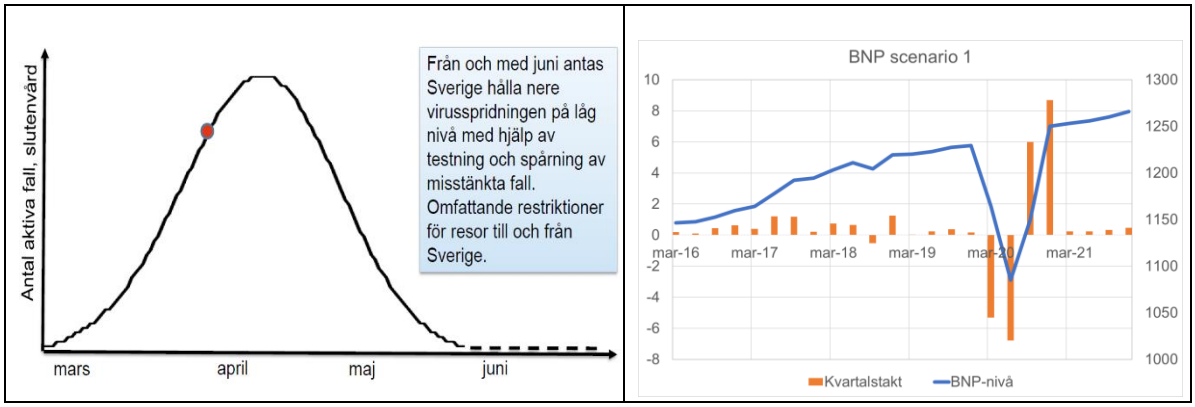

Källa: Svenskt Näringsliv.

W-scenario

För årets tre första kvartal är detta scenario identiskt med V-scenariot. Under hösten kommer däremot en ny våg av smittspridning i detta scenario med W-formad tillväxtprofil (se figur 2). Den gryende optimismen bland företag och hushåll som började ta fart under det tredje kvartalet förbyts därmed till ökad osäkerhet, pånyttfödda nedstängningar och nya varsel.

När samhället stänger ner på nytt under hösten stannar aktiviteten av och tillväxten faller på nytt. Det gör att tillväxttakterna för både 2020 och 2021 blir lägre än i det optimistiska scenariot (se tabell 1). BNP minskar med 9 procent 2020 och återhämtningen 2021 börjar långsamt med en tillväxt på 2 procent. Detta innebär ett nivåtapp på ca 400 miljarder på årsbasis mellan 2019 och 2021.

Figur 2 Scenario med en andra våg av smittspridning, W

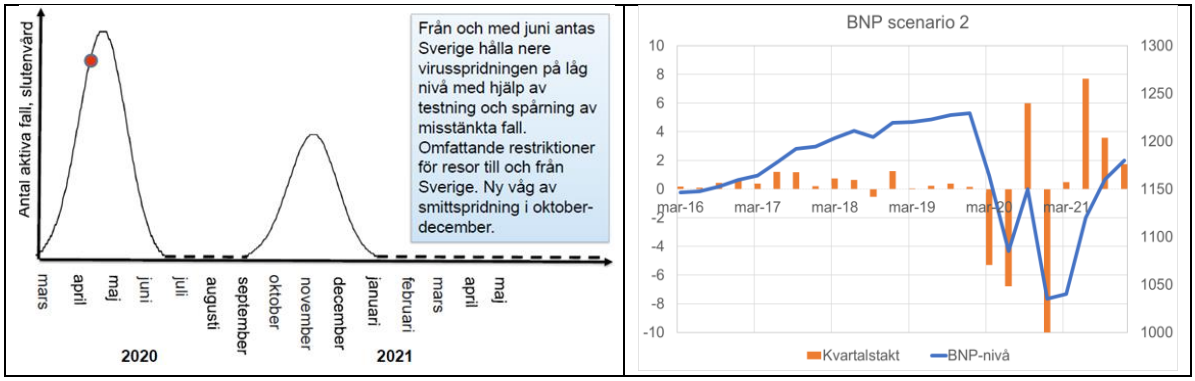

Källa: Svenskt Näringsliv.

Många företag började överväga att återanställa efter betydligt lugnare sommarmånader, men i och med att smittspridningen tagit ny fart resulterar utvecklingen istället i ytterligare nedstängningar, fler varsel och ökad arbetslöshet. Under början av 2021 toppar arbetslösheten på ca 15 procent i detta scenario och det tar många år att pressa tillbaka arbetslösheten efter nästan ett år av akut kris. Det tar flera år att återhämta tillväxttappet och Sverige förblir i lågkonjunktur under åtminstone 2021 och 2022. En stor del av arbetslösheten biter sig kvar till följd av s.k. persistenseffekter, som gör att den konjunkturella delen av arbetslösheten övergår i strukturell arbetslöshet. Därmed kvarstår arbetslösheten på höga nivåer under lång tid framöver.

U-scenario

Det tredje scenariot är att betrakta som det mest allvarliga ur ett realekonomiskt perspektiv (se figur 3). Smittspridningen i Sverige är här identisk med det V-formade scenariot. I omvärlden går däremot smittspridningen i otakt och tar lång tid att få helt kontroll på. Det gör att länder fortsätter att till stor del ha sina gränser stängda och utrikeshandeln påverkas därmed betydligt mer negativt än i det första scenariot.

Globaliseringen, som varit en viktig drivkraft till ekonomisk utveckling i stora delar av världen innan krisen, avtar betydligt i U-scenariot. Motsättningarna mellan enskilda länder och handelsblock ökar när länder sluter sig och varuflödena mellan länder begränsas. Världshandeln störtdök i den akuta krisen och ligger kvar på mycket låga nivåer under hela 2020 och stora delar av 2021. En viss ökad aktivitet och lättnader på handelsrestriktionerna börjar skönjas mot slutet av 2021 men utrikeshandeln tynger den ekonomiska aktiviteten under lång tid framöver.

De under våren hårdast drabbade sektorerna i den inhemska ekonomin kan öppna upp sin verksamhet under sommarmånaderna. Det gör att varselvågen avstannar i restaurangnäringen och delar av besöksnäringen. Dessa sektorer förmår dock inte lyfta tillväxten under årets andra halvår när osäkerheten kring den globala ekonomin kvarstår och utrikeshandel och investeringar tyngs ytterligare. Svensk industri hotas på ett helt annat sätt än i det V-formade scenariot och återhämtningen i den svenska ekonomin blir betydligt mer långdragen med en kraftigare nedgång i tillväxten.

BNP beräknas falla med 11 procent 2020 och fortsätta minska med 2 procent 2021. Detta innebär ett nivåtapp på ca 600 miljarder på årsbasis mellan 2019 och 2021. Jämfört med W-scenariot, där smittspridningen i Sverige tar ny fart, påverkas arbetslöshetsnivåerna på aggregerad nivå relativt likartat. Däremot är det delvis andra branscher som står för sysselsättningstappet i detta scenario när industri och utrikeshandel drabbas hårdare medan inhemska branscher återhämtar sig. Framtidsförtroendet i näringslivet sjunker till följd av stor osäkerhet om utvecklingen i den globala ekonomin och i världshandeln. Sammantaget stiger arbetslösheten till ca 17 procent en bit in i 2021.

Med minskad handel blir det svårare för verksamheter och länder att växa. Dessa strukturella förändringarna i den globala ekonomin gör att tillväxtpotentialen tyngs och länder förmår inte växa såsom de gjorde innan krisen.

Figur 3 Scenario med inhemsk återhämtning men med en utdragen kris i global ekonomi och utrikeshandel, U

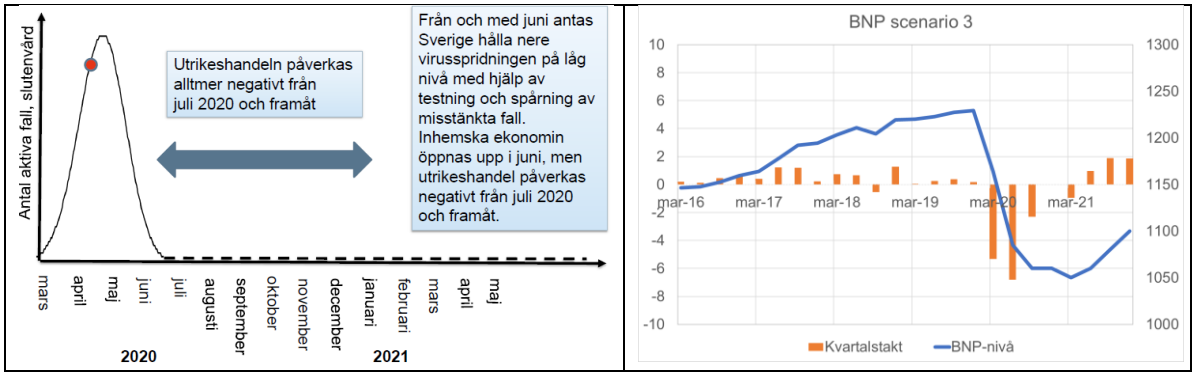

Källa: Svenskt Näringsliv.

Gemensamt för de tre scenarierna är att de påverkas av faktorer som politiken inte står i direkt kontroll över. I de två första scenarierna påverkas utvecklingen och nedstängningarna av olika smittoprofiler. I det tredje scenariot är det huvudsakligen omvärldens respons på virusets utbredning som får långvarigt negativa effekter på svensk ekonomi.

Hur de ekonomiska följdeffekterna blir kan däremot påverkas i alla scenarier. Om åtgärderna är tillräckligt snabba och välriktade kan de negativa effekterna av nedstängningarna mildras. Åtgärderna bör därmed vara snabba, tydliga och uthålliga för att så få företag som möjligt ska slås ut och uppgången i arbetslöshet ska kunna minimeras. Sverige har stort utrymme i de offentliga finanserna för att mildra både den akuta krisen och de ekonomiska följdeffekterna under åren som kommer.

Tidigare ekonomiska nedgångar – 90-talskrisen och finanskrisen

Coronakrisen sveper nu över världen med förödande kraft. Hur långvarig denna kris kommer att vara och hur allvarliga effekterna blir går ännu inte att säga. Många döda, stora produktionsbortfall, konkurser, stora sysselsättningsfall och stor uppgång i arbetslösheten kan dock redan nu skönjas.

Det är dock inte första gången världen och Sverige drabbas av en kris. Spanska sjukan, världskrigen med 30-talsdepressionen däremellan, börskraschen 1987, 1990-talskrisen (Sverige) och finanskrisen 2008 med efterföljande Eurokrisen är några exempel som skakat om världen på olika sätt.

I det följande belyser vi hur de två senaste av dessa kriser drabbat den svenska ekonomin ur några aspekter. Inte för att de andra kriserna var mindre betydelsefulla, kanske tvärtom, men för att det är svårare att för dessa kriser hitta tillförlitliga data på de variabler vi valt att studera.

1990-talskrisen

1990-talskrisen var en inhemskt genererad kris som inte drabbade omvärlden i någon omfattning. Under andra hälften av 1980-talet bedrevs i Sverige en omfattande avregleringspolitik. Valutaavregleringen genomfördes, vilket gjorde det fritt att föra ut hur mycket pengar som helst från Sverige. Bankernas utlåningstak till hushåll och företag togs bort och det blev fritt fram att låna i princip hur stora belopp som helst. Detta var viktiga och nödvändiga avregleringar som behövde göras. Emellertid drev det fram en inflationistisk utveckling där framförallt bostäder och kommersiella fastigheter steg kraftigt i pris. Snabba uppgångar i löner och priser ledde i kombination med den fasta

växelkurspolitiken som då bedrevs till en kostnadskris som blev svår att hantera. Den svenska kronan blev övervärderad samtidigt som bubblor blåsts upp på bostads- och fastighetsmarknaden.

Politikerna försökte rädda läget genom att lägga om politiken till ett inflationsmål i stället för arbetslöshetsmål som gällt tidigare (bland annat genom en omfattande skattereform). Insatsen gjordes dock försent. Den gängse uppfattningen bland ekonomer var att skattereformen, som bl a innebar att ränteavdragen för lån minskade påtagligt och därmed gjorde lån betydligt dyrare, borde ha genomförts innan avregleringarna. Nu var skadan redan skedd. Bubblan sprack på bostads- och fastighetsmarknaden med stora prisfall som följd. Hushållssektorn städade i balansräkningen genom att amortera lånen i stor omfattning. Följden blev en stor inbromsning i hushållens konsumtion. På den kommersiella fastighetssidan blev följden mängder av konkurser och mycket stora kreditförluster i banksystemet.

Under de tre år krisen varade, 1991–1993, sjönk BNP med sammanlagt 97 miljarder kronor eller 3,7 procent (se diagram 2 och tabell 2). Huvudsakligen skedde nedgången i den inhemska efterfrågan. Konsumtionen, och framförallt investeringarna, föll. Exempelvis minskade bostadsbyggandet från ca 70 000 påbörjade lägenheter 1990 till endast 12 000 påbörjade lägenheter 1993. Exporten minskade något i början av krisen, men vände sedan snabbt under hösten 1992 då Riksbanken tvingades släppa den fasta kronkursen gentemot den korg av valutor som kronan var knuten mot. Kronan föll då med ca 25 procent och skapade en kraftig injektion för den exporterande industrin.

Diagram 2 BNP, nivå (mdkr , vänster axel) och tillväxt (höger axel)

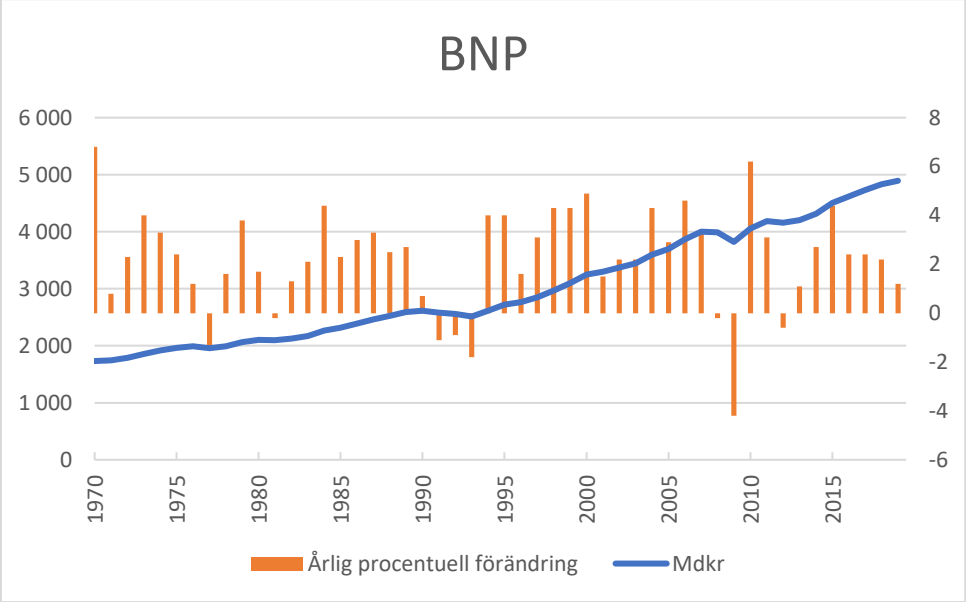

Källa: SCB via Ekonomifakta

BNP återhämtade sig efter krisen och redan 1994 var BNP tillbaka på samma nivå som 1990 (se diagram 2), året före krisen. Arbetsmarknaden drabbades mycket hårt under krisen där sysselsättningen sjönk med 550 000 personer 1991–1993 och arbetslösheten ökade från 2,4 procent år 1991 till 10,2 procent år 1993. Sysselsättningsgraden i samma grupp sjönk från historiskt hög nivå på 83,4 procent år 1991 till 72,8 procent år 1992 (se diagram 3).

Arbetsmarknadsläget försämrades ytterligare under de följande åren. Arbetsmarknaden bottnade först år 1997 då arbetslösheten nådde 11 procent och sysselsättningsgraden hade fallit till ca 71 procent. Under perioden 1991–1999 var ungefär 40 procent av de sysselsatta (1,83 miljoner) i åldersgruppen

20–64 arbetslösa åtminstone en gång.[2] Av dessa drabbades två tredjedelar av långtidsarbetslöshet. Sammantaget motsvarar detta ungefär var fjärde sysselsatt person i början av 1991.

Efter 90-talskrisen bet sig arbetslösheten fast på en betydligt högre nivå (se diagram 3). På toppen av efterföljande högkonjunktur 2000–2002 pressades arbetslösheten ner till knappa 6 procent vilket var en betydligt högre nivå än i början på 90-talet. Sammantaget tog det nästan 20 år innan sysselsättningen var tillbaka på samma nivå som 1990.

Tabell 2 BNP, 1990-1993 och 2007-2009

	1990	1993	1994	2007	2009	2010
BNP, mdkr	2 612	2 515	2 615	4 002	3 823	4 059
Förändring, nivå (mdkr)		-97	+100		-179	+236
Procentuell förändring		-3,7	+4,0		-4,5	+6,2
Konsumtion och investeringar	2 784	2 604	2 660	3 783	3 732	3 882
Förändring, nivå (mdkr)		-180	+56		-51	+150
Procentuell förändring		-6,5	+2,1		-1,3	+4,0
Export	569	617	701	1 741	1 527	1 692
Förändring, nivå (mdkr)		+48	+84		-214	+165
Procentuell förändring		+8,5	+13,6		-12,3	+10,8

Källa: SCB.

Tabell 3 Sysselsättning och arbetslöshet, 1990-1993 och 2007-2009

	1990	1993	Förändring, nivå	Förändring, procent	2007	2009	Förändring, nivå	Förändring, procent
Sysselsättning 16-64 år (antal pers)	4 490	3 940	-550	-12,2%	4 469	4 370	-99	-2,2%
Öppen arbetslöshet, procent	183	498	+315	Från 3,8% till 10,9%	296	402	+106	Från 6,1 till 8,2%
Total arbetslöshet, procent	235	651	+416	Från 4,9% till 14,3%	364	542	+178	Från 7,5% till 11,0%

Källa: SCB.

Finanskrisen 2008–2009

Finanskrisen startade med att den amerikanska investmentbanken Lehman Brothers gick i konkurs i september 2008. Bakgrunden var i korthet oansvarig utlåning till amerikanska hushåll, där tanken var att alla amerikanska hushåll skall kunna äga sin bostad. Särskilda bostadsinstitut startades, Fannie Mae och Freddie Mac, som lånade ut pengar mycket förmånligt till i stort sett alla som efterfrågade ett lån, även icke kreditvärdiga hushåll. Detta fungerade naturligtvis inte särskilt länge utan Fannie Mae och Freddie Mac gick snabbt omkull när många hushåll inte klarade att betala skulderna.

Många banker, däribland Lehman Brothers, investerade stora summor i dessa bostadsinstitut med tanken att bostadslån är en säker investering. När också Lehman Brothers gick omkull drabbades hela världens finanssystem av en systemkollaps. Många banker runt om i världen hade investerat stora

[2] SOU 2001:53

summor i Lehman Brothers och världen över började banker bli osäkra på vad som skulle hända. Förtroendet mellan banker och kreditinstitut sjönk kraftigt, vilket ledde till att nästan all kreditgivning i ett slag upphörde.

Detta fick omedelbart dramatiska effekter. Det blev tvärstopp i varuproduktion och handel mellan företag och länder. Tillverkningsindustrin och exporten drabbades särskilt hårt i alla länder.

Arbetsmarknaden påverkades i mycket lägre grad än under 1990-talskrisen. Arbetslösheten steg från 6,1 till 8,7 procent (motsvarande 125 000 personer) mellan 2008 och 2010, medan sysselsättningsgraden endast sjönk med drygt två procentenheter (se diagram 3).

För Sveriges del var således 90-talskrisen och finanskrisen mycket olika till sin karaktär och till sina effekter. Finanskrisen var kortare än 90-talskrisen, men effekten på BNP blev större. 90-talskrisen drabbade framförallt den inhemska efterfrågan, konsumtion och investeringar. Arbetsmarknaden drabbades också mycket hårt under denna kris. Varuproduktionen och exporten klarade sig dock bra under denna kris.

Under finanskrisen var det däremot framförallt varuproduktionen och exporten som drabbades hårt. Arbetsmarknaden påverkades också under denna kris, men betydligt måttligare än under den tidigare krisen.

Trots skillnader i underliggande faktorer under dessa kriser var det framför allt utrikes födda med utomeuropeisk härkomst som drabbades hårdast på arbetsmarknaden.[3] Konjunkturnedgången slog hårt på utomeuropeiskt föddas sannolikhet att ha ett arbete, inkomstnivåer och efterföljande inkomstutveckling.

Erfarenheterna om utrikes föddas sysselsättningsutveckling under tidigare konjunkturnedgångarna gör att det är stor risk att utomeuropeiskt föddas redan utsatta arbetsmarknadsläge kommer att försämras till följd av den rådande coronakrisen.

Diagram 3 Sysselsättningsgrad och arbetslöshet, procent, 16–64 år, 1987–2020

Trendjusterade kvartalsvärden

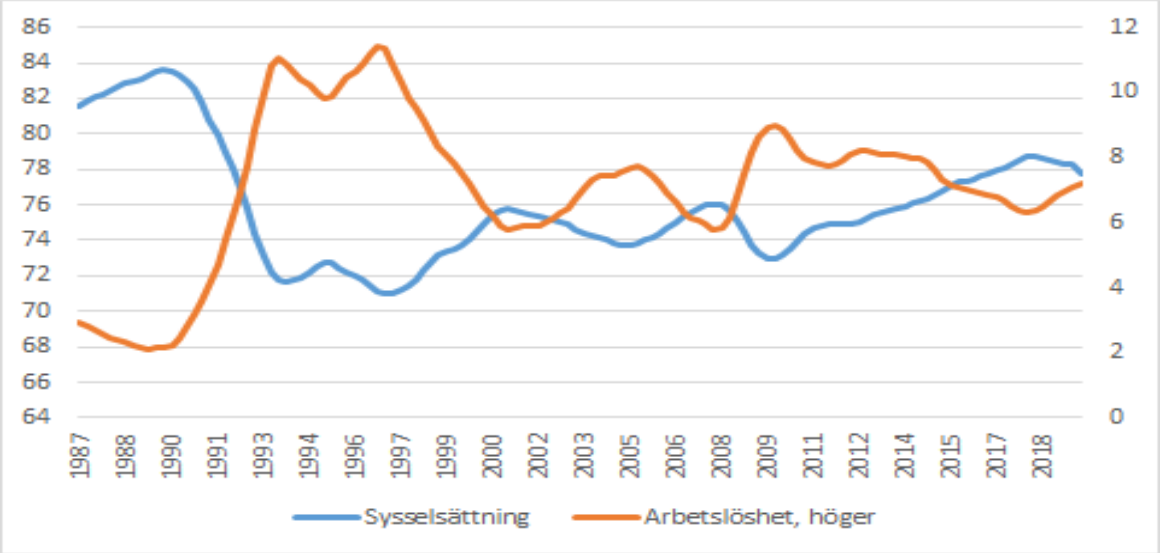

Källa: AKU/SCB

[3] Jan Ekberg (2012), Invandrare på arbetsmarknaden i Sverige under den globala krisen, Arbetsmarknad & Arbetsliv, årg 18, nr 1, våren 2012; Per-Anders Edin och Olof Åslund (2001), Invandrare på 1990-talets arbetsmarknad, Rapport till Kommittén Välfärdsbokslut, IFAU.

Enkätsvar och uthållighet under coronakrisen

Genom närheten till företagen har Svenskt Näringsliv möjligheten att fråga medlemsföretagen i realtid hur de upplever coronakrisen. Det har ökat förståelsen om hur svårt drabbade företagen är. Flera frågor har följts upp med några dagars mellanrum för att fånga de snabba förändringar som uppstår på grund av epidemins förlopp och myndigheternas svar på det.

Coronakrisen har drabbat de svenska företagen hårt. Drygt 50 procent av alla medlemsföretag anger finansierings- eller likviditetsproblem på grund av coronakrisen (se diagram 4). Det är inom hotell och restaurang (drygt 90 procent), persontrafik, sällanköpshandel och tjänstebranscherna som de största andelarna med finansierings- eller likviditetsproblem finns.

Givet de redan införda åtgärderna är det bara knappt 30 procent av företagen som skulle klara sig utan kapitaltillskott längre än sex månader, enligt företagens egna svar. Drygt 25 procent av alla företag skulle klara sig högst 2 månader. Inom den hårdast drabbade sektorn hotell och restaurang är denna andel knappt 60 procent, medan det är runt 50 procent inom sällanköpshandel och persontrafik som anger 2 månader som gräns för hur länge de kan klara sig.

Samma mönster uppstår även när man analyserar svaren på frågorna om personalsituationen (se diagram 5). Knappt 40 procent av företagen har redan varslat eller planerar att varsla inom den närmsta framtiden. Hela tre av fyra företag inom hotell och restaurang, två av tre inom persontrafik och knappt varannan inom sällanköpshandeln svarar att de har eller planerar att varsla till följd av coronakrisen.

Varselsvaren från företagen finner stöd i hårda data. Antalet varslade om uppsägningar är historiskt högt både när det gäller antal varslade och i relation till antal sysselsatta i ekonomin. Antal varslade under den värsta månaden under finanskrisen (november 2008) låg på knappt 20 000. Under mars i år översteg antalet varslade 42 000. Under perioden den 1 mars till den 17 april varslades drygt 60 000 personer om uppsägningar vilket motsvarar till över 1 procent av sysselsatta i den svenska ekonomin.

Alla varsel om uppsägning leder inte till faktiska uppsägningar. Historiskt har andelen varsel som lett till arbetslöshet legat under 50 procent och varierat avsevärt inte minst med konjunkturläget. Fler varsel realiseras när konjunkturen är sämre.[4] De som blir uppsagda löper stor risk att hamna i långvarig arbetslöshet.

Under mars månad var de mest varseldrabbade näringsgrenar hotell och restaurang (31%), bemanning och andra företagstjänster (20%), transport, magasinering och reparation (10%) samt handel (9%). Under april månad hittills har varselvågen spridit sig vidare till nya branscher som tillverkning (12 %), kultur och nöje (14%) och förstärkts i handel (16%). Samtidigt är varsel om uppsägningar fortsatt hög i restaurang och hotell (20%), bemanning och andra företagstjänster (9%), transport, magasinering och reparation (8%).

[4] Arbetsförmedlingen (2009), Konsekvenser av varsel och uppsägningar, Working Papers 2009:3

Diagram 4. Upplever ni finansierings- eller likviditetsproblem på grund av Corona-krisen?

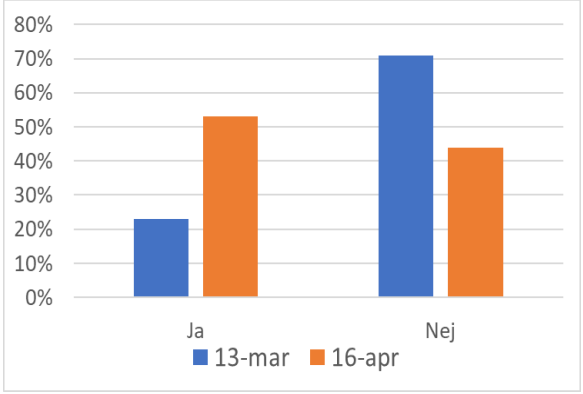

Diagram 5. Har ert företag varslat, eller planerar att varsla personal inom den närmsta framtiden?

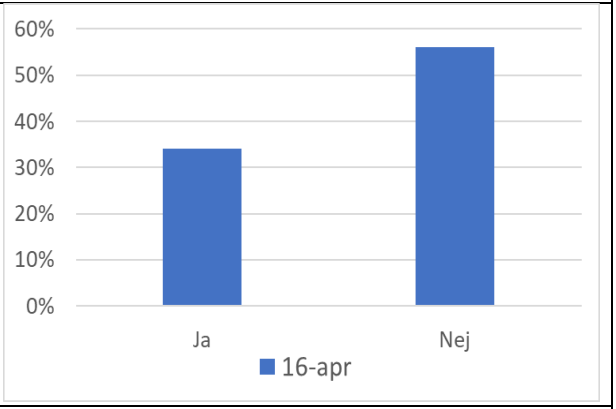

Diagram 6 Om du ser till ditt företags normala produktionskapacitet, hur stor del uppskattar du används för tillfället?

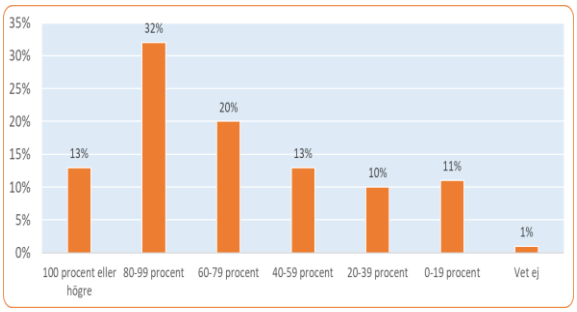

Not: Frågan ställdes ej till företag inom handeln

Diagram 7 Har er handel med andra länder försvårats i samband med Coronaviruset?

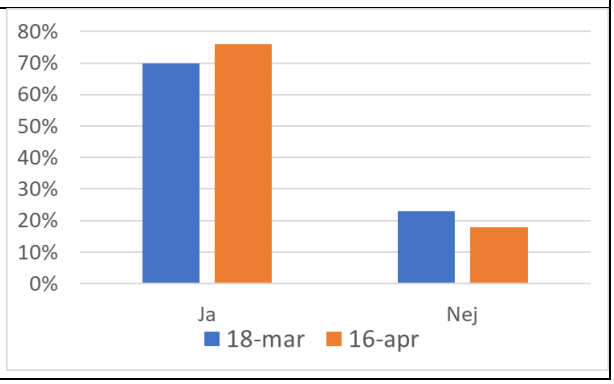

Källa: SN:s företagarpanelen.

Sverige är i dagsläget nedstängt till stor del. Inom de hårdast drabbade branscherna är nedstängningen nästan total, medan andra fortfarande har kunnat upprätthålla sina verksamheter. För att förstå hur fort hjulen snurrar i näringslivet nu vill man försöka skatta hur stort kapacitetsutnyttjandet är. OECD har gjort enkla beräkningar av hur stor nedstängningen är i olika länder.[5] Nedstängningen ser dock olika ut i olika länder, eftersom regeringar och myndigheter har svarat olika på virusets utbredning. För att få en bild av hur stor nedstängningen är i det svenska näringslivet har medlemsföretagen svarat på frågan om hur stor del av den normala produktionskapaciteten som för närvarande nyttjas. 34 procent av företagen använder för tillfället max 60 procent av sin normala produktionskapacitet (se diagram 6). Det låga utnyttjandet av produktionskapaciteten ger en indikation av hur stort stillestånd bland företagen är och beror på minskad orderingång och minskad försäljning i berörda branscher.

Givet införda restriktioner både i Sverige och i andra länder har företagens handel med andra länder försvårats betydligt. Drygt 75 procent av alla företagen som importerar och/eller exporterar anger en försvårad handelssituation (se diagram 7). Denna höga andel visar på krisens globala spridning och hur viktigt det är att få igång den globala aktiviteten igen när krisen är över. Om Sverige hamnar i något som liknar det U-formade scenariot blir situationen svår för vår utrikeshandelsberoende ekonomi.

[5] Se OECD:s studie “Evaluating the initial impact ofCOVID-19 containment measures on economic activity” från 14 april.

Risken för konkurser

Konkurserna har redan börjat öka kraftigt. Preliminära uppgifter visar att antalet anställda som berörts av konkurser uppgick till cirka 4500 mellan vecka 12 och 16. Det är en fördubbling jämfört med samma period förra året. Besöksnäringen är särskilt hårt drabbad.

För att ytterligare belysa allvaret i situationen har vi analyserat senast tillgängliga bokslutsdata (2018) från cirka 240 000 aktiebolag. Vi kan statiskt beräkna hur stor förlust två respektive fyra månaders stillestånd ger, och därmed hur många företag som troligen skulle tvingas i konkurs efter två respektive fyra månaders stillestånd.

Utan stöd skulle knappt 30 procent av företagen riskera konkurs vid två månaders stillestånd (se diagram 8). Med de svenska insatserna sjunker denna andel till 17 procent. Skulle vi få det danska systemet på plats sjunker andelen till 9 procent. Vid fyra månaders stillestånd är andelen knappt 30 procent med det svenska systemet, medan det danska systemet skulle göra att knappt 20 procent då skulle riskera konkurs.

Antalet anställda som riskerar konkurs vid två månaders stillestånd sjunker med 240 000 om vi får det danska systemet på plats (se diagram 9). Det är viktigt att komma ihåg att detta inte är en prognos på hur många som kommer att förlora jobbet på grund av konkurser, för alla företag står inte stilla. Men slutsatsen att antalet anställda som riskerar att förlora jobbet på grund av konkurser skulle kunna halveras med det danska systemet är inte alltför vågad.

Det danska systemet där fasta kostnader täcks skulle hjälpa fler företag att inte tvingas i konkurs.

Diagram 8 Andel av företagen som riskerar konkurs vid två respektive fyra månaders stillestånd utan stöd, med svenskt stödpaket och med danskt stödpaket

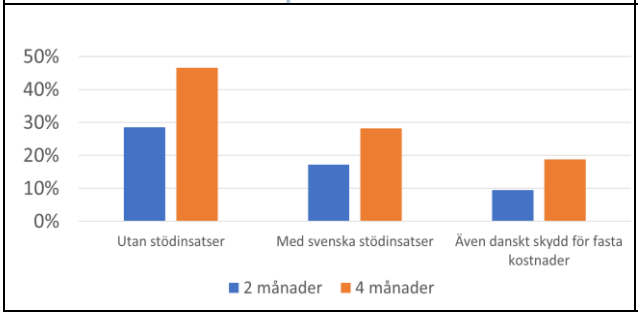

Diagram 9. Antal anställda i företag som riskerar konkurs vid två respektive fyra månaders stillestånd i tre scenarion

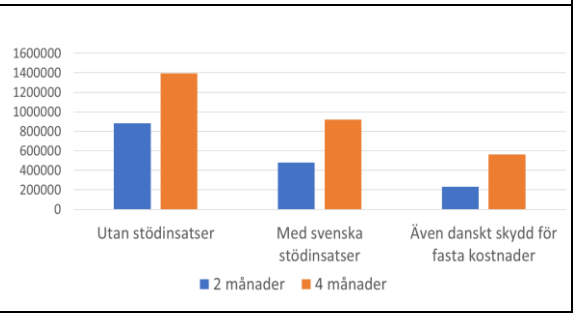

Källor: Bisnodes databas och egna beräkningar

Slutsatser

Oavsett vilket scenario över framtiden som tecknas är läget alarmerande. Tillväxten faller och arbetslösheten ökar. Osäkerheten är mycket hög om den framtida utvecklingen. Gemensamt för alla scenarierna är att Sverige och andra länder kan mildra de negativa ekonomiska effekterna. En krispolitik som gör att så många livskraftiga företag som möjligt kan ta sig igenom krisen med så många anställda som möjligt i behåll kan underlätta för kommande återhämtning.

Tidigare kriser visar hur allvarliga effekterna av en långvarig ekonomisk nedgång kan bli. Arbetslösheten ökar, människor slås ut och integrationen försvåras. Efter stora kriser tar det lång tid att pressa tillbaka arbetslösheten till förkrisnivåer. 1990-talskrisen och finanskrisen visar att de med svagt fotfäste på arbetsmarknaden är de som först slås ut och får lång väg tillbaka till sysselsättning.

Det tar tid att bygga företag. Många entreprenörer har nu på bara någon månad sett sina livsverk skaka i grunden. Somliga har redan tvingats ut i konkurs eller företagsrekonstruktion. Genom att förmå fler tidigare livskraftiga företag att övervintra den akuta krisen kan långvariga skador av krisen minimeras. Dessutom kan det göra att ekonomin kommer igång snabbare när väl den akuta krisen är över.

Svenskt Näringslivs medlemsföretag vittnar om ett allvarligt läge och om behovet av ökade stödinsatser så att företag kan övervintra den akuta krisen. Regeringen har vidtagit en rad åtgärder men för de hårdast drabbade företagen räcker det sannolikt inte. Konkursriskerna för dessa företag är så pass stora att de behöver få hjälp med en större andel av sina kostnader för att kunna överleva.

Sverige har en mycket god utgångsposition i sina offentliga finanser med lägre skuldsättning än flertalet jämförbara länder. Därför bör Sverige kunna satsa mer än de flesta länder, både i dagens initiala krisskede och i ett senare läge när ekonomin ska återstartas.